

Vēsture

Publicēts: 18.04.2021.

Ieskats Līvānu un apkārtnes vēsturē

Līvāni kā apdzīvota vieta pastāvējusi vēl akmens laikmetā. Vairāk nekā pirms 1000 gadiem pie senā vikingu ūdensceļa, Dubnas upes krastā pie ietekas Daugavā izveidojās tirgotāju un amatnieku apmetne Dubna. Tā ietilpa karaļa Visvalža pārvaldītajā seno Latgaļu Jersikas valstī, kurā meklējamas saknes arī Latvijas sarkanbaltsarkanā karoga krāsām un valsts – Latvija - nosaukumam (Letija – no latīņu „Lettia”).

Par Līvānu dibināšanas gadu nosacīti var pieņemt 1289. gadu, kad vēstures dokumentos pirmoreiz minēta nocietināta apmetne - Dubnas pils. Savukārt mūsdienu Līvānu pirmsākumi saistās ar 1533. gadu, kad toreizējais zemes īpašnieks, vācu barons Jurgens Līvens, uzbūvēja muižu, ko nosauca par Līvenhofu.

Tā kā lauksaimniecībā izmantojamās zemes Līvānu apkārtnē bija maz, vēsturiski te attīstījās amatniecība un rūpniecība. Jo īpaši to ietekmēja Rīgas – Orlas dzelzceļa atklāšana 1861.gadā. Vēl līdz 20.gs sākumam pilsētā tika uzceltas 10 fabrikas, no kurām lielākās bija celulozes, stikla, korķu, ķieģeļu un tekstilfabrika. Vēl straujāka Līvānu attīstība uzsākās pēc tam, kad 1926. gada 7. jūnijā Līvāniem piešķīra pilsētas tiesības.

Līvāni, tāpat kā visa Latvija, laika gaitā ir bijuši dažādu valstu pakļautībā. Pilsēta ir daudz cietusi I un II Pasaules karā – tika nopostīta lielākā daļa Līvānu vēsturisko ēku un rūpnīcu.

Padomju varas gados, kad Latvija bija PSRS sastāvā, Līvānu pilsēta kļuva par vienu no vadošajiem rūpniecības centriem. Te uzbūvēja vairākus jaunus, lielus ražošanas uzņēmumus – eksperimentālo bioķīmisko rūpnīcu, māju būves kombinātu, būvmateriālu un konstrukciju kombinātu u.c. Paplašinājās Līvānu stikla rūpnīca un Līvānu kūdras fabrika.

Līdz mūsdienām Līvānos ir spējušas izdzīvot un attīstīties tradicionālās rūpniecības jomas: pārtikas ražošana, kokrūpniecība, kūdras izstrāde. Pilsēta var lepoties ar pasaules mēroga augsto tehnoloģiju uzņēmumiem - optisko šķiedru ražotnēm, kuru pirmsākumi meklējami Līvānu stikla fabrikā.

Līvāni pārcietuši daudzas krīzes un izdzīvojuši neskaitāmas pārmaiņas, bet vienmēr no jauna atdzimuši. Latvijas neatkarības

100gades jubilejas gadā Līvāni ir novada centrs un viens no reģionālās nozīmes attīstības centriem Latvijā. Pilsēta ar attīstītu infrastruktūru. Pilsēta ar skatu nākotnē.

Jersikas vēsture

Jersikas (Gercike) vārds no 1203. gada līdz 1375. gadam daudzkārt minēts rakstītajos avotos – Indriķa hronikā u.c.

Pēc 1939. gadā veiktajiem arheoloģiskajiem izrakumiem noskaidrots, ka Jersikas pilskalnu cilvēki sākuši apdzīvot kopš 1. gadu tūkstoša pirms mūsu ēras. Pilskalnu sākuši nocietināt, pils būvniecība sākta ap 900. gadu. Blakus Jersikas pilij sāka veidoties arī senpilsēta, kura sevišķi uzplauka laikā no 10. līdz 13. gadsimtam.

Jersikas pils bija izcils un drošs Daugavas ceļu sargs, kura nozīmi vēl palielināja pretējā Daugavas krastā esošā Dignājas pils. No Jersikas pils varēja Daugavas ceļu ļoti tālu novērot. Pie Jersikas pils bija Visvalža sabiedroto lietuviešu parastā pārceļšanās vieta pār Daugavu, viņiem dodoties karagājienos un no tiem atgriežoties. Visvaldis Jersikā valdīja līdz 1209. gadam, kad vācu krustneši Jersiku ieņēma un nopostīja.

Mūsdienās Jersikas pilskalns – senās latgaļu valsts centrs, viens no nozīmīgākajiem Latvijas arheoloģijas pieminekļiem – atrodas privātpašumā.

Gercige bija Pareizticības šūpulis Latvijā, par to liecina arī daudzie arheoloģiskie izrakumi, veikti Jersikas apkārtnē. Tā, piemēram, Deringa veiktie izrakumi, veikti 1874. gadā, liecina, ka senā Gerciges pils atradās bijušās Šlosberga viensētas vietā, kura piederēja Līvenhofa īpašumiem. Pēc šo izrakumu ziņām, Gercige radās XII gadsimta otrajā pusē.

Izrakumi, kuri Jersikas pilskalnā notika 1939. gadā, bija tikpat, ja pat ne vēl vairāk, sekmīgi. Bez daudzajiem ķermeņa krustiņiem, kuri bija pareizticīgo, bizantiešu formas, tika atrasti arī baznīcas piederumi.

Seno vēsturisko notikumu piemiņai otrajam Latvijas Pareizticīgās Baznīcas bīskapam bija tituls „Jersikas bīskaps”.

Krievijas impērijas laikā Jersika tika dēvēta skaistā un lepnā vārdā par Cargradi. Bet Cargradē nebija savas pareizticīgās baznīcas.

Mūsdienās Jersikā ir Kunga Apskaidrošanās pareizticīgo baznīca. Šī baznīca ir īpaša, jo tādas, visticamāk vairs nav nevienas, jo šīs baznīcas ārējā apdare – sienas, logu rāmji, jumta spāres, jumts, kupola apakša un pats kupols – ir no dzelzs vai čuguna. Tautā šo baznīcu tā arī dēvē – „Dzelzs baznīca”. Agrāk šī baznīca atradās Daugavpilī, vietā, kur tagad slejas Borisa-Gļeba katedrāle.

Rožupes vēsture

1945. gadā Daugavpils apriņķa Līvānu pagastā izveidoja Rožupes ciema padomi, kuras teritorijā ietilpa 11 pagasta ciemi: Rožupe, Babri, Vilmenieši, Gulbinski, Rubeni, Kazuļi, Vanagi, Kļavinski, Pūgaiņi, Eglupe, Šķelteri. 1991. gadā ciemu pārdēvēja par Rožupes pagastu. 1999. gadā Rožupes pagasts iekļāvās Līvānu novadā.

Rudzātu vēsture

Senais Rudzātu (Rudzārys) ciems atradās Ošas upses kreisajā krastā pie vietas, kur tajā ietecēja Saunas upe. Pretējā Ošas krastā atradās sākotnēji Borhu, vēlāk Plāteru – Ziberģu dzimtām piederošais Rudzātu muižas centrs. Līdz šodienai no tā ir saglabājušās tikai atsevišķas saimniecības ēkas.

Agrākais Rudzātu ciems ietilpa Preiļu pagastā, bet Rudzātu muiža Stirnienes pagastā. Sākotnēji apdzīvotā vieta saukta par Rudzētiem, bet par Rudzātiem tā kļuvis krievu ierēdņa pareizrakstības kļūdas dēļ.

Vēsturiski pagastā ir dominējis katolicisms un tradicionālā latgaļu kultūra, taču to nozīme pagastā samazinājās 19. gadsimta otrajā pusē, kad Rudzātu pagastā ienāca pārsvarā luterticīgi latviešu tautības iedzīvotāji no Vidzemes un citiem Latvijas novadiem.

Pagasts kā teritoriāli administratīva vienība ir izveidota 1920. gadā, atdalot teritorijas no Preiļu, Stirnienes un Līvānu pašvaldībām.

Latvijas I neatkarības laikā pagastā bija attīstīta lauksaimnieciskā ražošana un nostiprinājušās vairākas spēcīgas zemnieku saimniecības (Mazā Zemgale).

Pēc Latvijas neatkarības zaudēšanas pagastu smagi skāra padomju varas veiktās deportācijas un kolektivizācija. 1944. gada jūlija beigās un augusta sākumā pagasta teritorijā pie Steķiem notika kaujas starp uzbrūkošo padomju un atkāpjošos vācu karaspēku.

Pēc II Pasaules kara Rudzātu pagasta teritorija samazinājās, pagasta dienvidu teritorijas tika pievienotas Rožupes, Saunas un Sīļukalna pagastiem, savukārt Rudzātu pagastam tika pievienota neliela daļa no Preiļu pagasta.

Rudzātu pagasta vēsture ir labi izpētīta. Lielāko ieguldījumu šajā izpētes darbā devis Jānis Būmanis. Plašākais no viņa izdotajiem pētījumiem – grāmata Mazā Zemgale laikmetu griežos.

Pirmā skola Rudzātos dibināta 1905. gadā Rudzātu pamatskolas vajadzībām celtā ēka tika sagrauta 1944. gada kaujās. Pēc vairākkārtējām telpu un statusa maiņām 1952. gadā agrākā pamatskola tika reorganizēta par Rudzātu vidusskolu. Pašreizējā skolas ēka ir uzbūvēta 1981. gadā.

Unikālais

Dabas liegums – Lielais Pelēčāres purvs - viens no lielākajiem augstajiem purviem Latvijā (augstums virs jūras līmeņa 110-114 metri)

Elenorvīles kapela (uzbūvēta 1815.gadā) – unikāls 8-stūru dievnams 1972.gadā no Rudzātu pagasta pārvests uz Etnogrāfisko Brīvdabas muzeju.

Sutru vēsture

Sutru pagasts ir agrākā Vārkavas pagasta daļa. Pēc II Pasaules kara no Vārkavas pagasta izveidojās Sutru un Upmalas pagasti, bet neliela daļa pievienota Preiļu un Rožupes pagastiem. Sutru pagastu sākotnēji sauca par Rauniešu pagastu ar administratīvo centru Rauniešu ciemā. 1991. gadā Rauniešu pagasts tika pārdēvēts par Sutru pagastu, un tā administratīvais centrs pārcelts uz Sutru ciemu. Rauniešus līdz 20.gs. 30. gadiem sauca par Reutovu (no muižnieka Reuta uzvārda).

1820. gadā Latvijā pastāv divi Sutru ciemi. Tā kā šie ciemi radušies tikai dažus gadus pēc Napoleona karagājiena uz Krieviju (1812.-1813.), tad pilnīgi iespējams, ka to dibinājuši Napoleona armijas itāļu tautības karagūstekņi, dezertieri, ievainotie karavīri, kuri nespēja atgriezties savā saulainajā dzimtenē. Par to liecina Sutru apkaimē sastopamie itāļiskie uzvārdi – Geriņš, Džeriņš, Džardāns, Lujāns un citi.

Apmēram 5 km no Sutriem atrodas Pauniņu kapliča, kurā glabājas litografēta Dievmātes svētbilde – Vičencas Dievmāte Beriko kalnā. Šis Dievmātes atveids stipri atšķiras no Dievmātes atveidiem Latvijā. No kurienes un kā šī Dievmāte te nonākusi un kas bijuši tās godinātāji? Vičenca ir Itālijas Venēcijas reģiona Vičencas provinces galvenā pilsēta. No iepriekš minētā saprotams, ka Pauniņu kapu kapličā esošo Beriko kalna Dievmātes litografēto gleznu uz šejieni atveduši Napoleona armijas itāļu tautības karavīri, no kuriem daļa te arī apmetusies uz dzīvi.

Turku vēsture

Teritorijas un zeme, kas ietilpa Jersikas valstī, pirmoreiz vēstures avotos minēta 1348. gadā.

Līvānu pagasts vēsturiski bijis sadalīts 4 novados (Līvānu, Jaunās muižas, Rožupes, Jersikas), un šobrīd esošā Turku pagasta teritorija ietilpusi Jaunās muižas novadā. Pēc 1920. gada agrārās reformas Latgalē 1920.-1937.g.sākās muižas zemju sadalīšana Latvijas brīvības cīņtājiem un Jaunās muižas zeme nonāca viņu īpašumos.

Līvānu novada izveides fakti

1999. gada 31. maijā pieņem lēmumus par Līvānu novada izveidošanu, apvienojoties Līvānu pilsētai, Rožupes un Turku pagastiem.

1999. gada 12. novembrī Līvānu pilsētas dome, Rožupes pagasta padome un Turku pagasta padome noslēdz vienošanos par pašvaldību apvienošanās pamatprincipiem.

1999. gada 21. decembrī LR Ministru kabinets izdeva noteikumus Nr. 411 "Noteikumi par Preiļu rajona Līvānu novada izveidošanu".

2000. gada 3. janvārī notika pirmā jaunizveidotā Līvānu novada sēde, uz kuru sanāca 25 deputāti

2009. gada 1. jūlijā Latvijā tika pabeigta Administratīvi teritoriālā reforma, kuras rezultātā Līvānu novadam pievienojās arī Sutru, Rudzātu un Jersikas pagasts.

2020. gadā Līvānu novads ir 25. lielākais novads Latvijā pēc iedzīvotāju skaita.

2021. gada administratīvi teritoriālā reformā Līvānu novads tiek saglabāts kā teritoriālā vienība un tā robežas netiek mainītas.

<https://www.livani.lv/lv/vesture>